GILLES BARDY

PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN FRANŢA. CRÂMPEIE DE ISTORIE

1. Acum câţiva ani, ca director al *Departamentului de Lingvistică Comparată a Limbilor Romanice şi de Română* din cadrul Universităţii din Provence (actuala «*Aix-Marseille Université*») şi totodată – de ce să n-o mărturisesc ? – în fosta mea calitate, deja filtrată afectiv de trecerea vremii, de lector de ambasadă, ataşat lingvistic de limba franceză la Cluj-Napoca, în ilustra Universitate „Babeş-Bolyai", care a contat mult şi în viaţa mea privată, am avut plăcutul prilej de a-l putea invita oficial la Aix-en-Provence, pentru a ţine un ciclu de conferinţe pe teme de lingvistică şi gramatică, pe profesorul universitar Gavril G. Neamţu, devenit între timp, din agreabil cunoscut, un prieten de-al nostru. Era pe la mijlocul lui noiembrie 2008. Dincolo de tematicile centrale prezentate de Domnia Sa, cu faimoasa-i claritate clinică, pe probleme de limbă română (dintre care *Variantes d'interprétation morphosyntaxique des possessifs du roumain* şi *Sur quelques aspects de l'individualité du roumain parmi les autres langues romanes*) în faţa unui public francez atent, format din cadre didactice de diferite specialităţi şi din studenţi, unele discuţii neformale purtate după ultimele lecţii ale invitatului s-au îndreptat, nu întâmplător, şi către chestiuni mult mai pragmatice, legate de situaţia predării limbii române în Franţa[1]. Chiar dacă era marginală faţă de tematicile abordate la conferinţe, toată componenta istorică în acest domeniu – adică un eventual recurs la ipotetice culegeri de surse privind naşterea acestei materii de predare în anumite zone geografice ale spaţiului cultural francez sau la o cronologie riguroasă de evenimente efectiv atestate – se dovedea o dată în plus a fi problematică şi deficitară. De fapt, de-a lungul istoriei, dacă modalităţile şi evoluţia predării francezei la români chiar până în adâncul ţinuturilor moldoveneşti, muntene şi ardelene a atras adeseori interesul specialiştilor – aceştia provenind, de altfel, în mod covârşitor, din rândul cercetătorilor români –, în cazul Franţei o trasabilitate inversă, ca într-o oglindă reciprocă, a predării românei a rămas cel mai des foarte vagă sau chiar cu totul inexistentă pentru multe zone.

1.1. Pornind azi, după aproape şapte ani, din acel punct legat, în mod fortuit, dar fericit, de vizita făcută de profesorul G. G. Neamţu la Aix-en-Provence, îmi propun, fără să încerc şi, cu atât mai puţin, să reuşesc a fi exhaustiv, să conturez, în puţinele pagini care urmează, şi să reactivez prin câteva date-reper nişte amintiri, culturale, dar şi de suflet, deja mult îndepărtate în timp, în majoritatea lor, care se în-

[1] După cum voi arăta mai jos, tocmai ieşisem cu câteva luni mai devreme câştigător din luptele mele îndelungate, pe plan intern, pentru înfiinţarea la Aix-en-Provence, cu acordul ministerului francez de resort, a unei Licenţe (*Licence*) de română (diplomă naţională de stat), care fusese în cele din urmă aprobată; Aix-en-Provence a putut oferi, astfel, singura Licenţă din sistemul *universitar* francez pentru această specialitate, inclusiv faţă de universităţile din capitală, situaţie de care ne bucurăm şi astăzi.

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

cadrează şi ele în ceea ce am numit altundeva, în mod global, *franco-românismul*. Le socotesc nu numai utile pentru toţi colegii, români sau nu, care, indiferent de nivel sau loc, se ocupă de predarea românei în străinătate, dar şi ca pe o modestă contribuţie adusă la un – deocamdată – virtual studiu istoric atotcuprinzător privind receptarea românei şi predarea ei în diferitele ţări ale lumii, ceea ce rămâne încă, cred eu, necesar şi urgent de realizat. Mă voi mărgini aici la situaţia Franţei, punând în evidenţă, dincolo de situaţia din capitală, pe cea a unor centre universitare din sudul ţării, ca şi cum aş continua, astfel, în culori mult mai precise, vechile discuţii de la noi din Provenţa.

1.2. Începând cu secolul al XIX-lea, mulţi francezi, învestiţi cu sarcini oficiale sau simpli călători în Ţările Române, au relatat, nu o dată măguliţi, un fapt care îi uimea, menit, de altfel, să-i uimească îndelung – aş zice chiar definitiv –, şi anume răspândirea cunoaşterii limbii franceze la români, care depăşea, în opinia multora dintre aceşti observatori, nivelul de acurateţe şi de calitate pe care avuseseră prilejul să-l constate în alte zone europene, unde era ca o a doua limbă.

Consulii noştri în Principatele Unite, mai ales de la Bucureşti sau de la Iaşi, au evidenţiat deseori, în documente oficiale, această specificitate. Adrien-Louis Cochelet[2] scria, de exemplu, că, în 1834,

> „[...] nu există niciun oraş în Europa, nici măcar Varşovia sau Petersburg, unde limba franceză să fie folosită într-un mod atât de generalizat ca la Bucureşti”[3].

Mai mult – şi ca să ne apropiem de subiectul nostru –, în 1852, Marc Girardin, zis Saint-Marc Girardin (1801–1873), cunoscut om politic, dar şi academician şi profesor, relata, referindu-se la anul 1836, că,

> „[...] în Valahia, franceza este baza învăţământului, […] are prestigiul unei limbi clasice”[4].

Citatele ar putea fi numeroase.

De asemenea, mulţi filoromâni francezi din acele vremuri, precum Adolphe de Billecocq (1800–1874), Elias Regnault (1801–1868), Jean-Alexandre Vaillant (1804–1886), Stanislas Bellanger (1814–1859), Paul Bataillard (1816–1894), Edouard Thouvenel (1818–1866), Abdolonyme-Honoré Ubicini (1818–1884), ca să ne limităm la aceştia, au insistat şi ei asupra faptului că o asemenea cunoaştere a limbii franceze în multe straturi ale societăţii româneşti era o constantă puternică. Manifestarea ei era, în acelaşi timp, culturală, de sintonizare şi *afectivă*. Dar, într-un fel, am adăuga noi, era – precum ar fi putut spune şi italieni ca filoromânii Giovenale Vegezzi-Ruscalla sau Ramiro Ortiz – *un amore non corrisposto*.

[2] Consul al Franţei la Bucureşti în perioada decembrie 1834–august 1836. A trăit între 1788 şi 1858 (vezi Bardy 2005, p. 29 şi nota 43).

[3] „[...] il n’y a aucune ville en Europe, même à Varsovie et à Petersbourg, où la langue française soit d’un usage aussi général qu’à Bucarest” (Cochelet 1843, p. 254 – trad. n.).

[4] „[...] en Valachie, le français est la base des enseignements, […] il a les honneurs d’une langue classique” (Girardin 1852, p. 28 – trad. n.).

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

Aceasta, cel puţin, în structurile instituţionale franceze şi, în primul rând – ceea ce ne interesează aici –, în cadrul sistemului de învăţământ din Franţa.

Dacă în alte ţări europene se mai iveau sau chiar începeau să dăinuiască, pe alocuri, câteva exemple de predare a limbii române, aşa cum era cazul în Rusia, la Sankt-Petersburg, chiar în vremea şi sub impulsul marelui duce Constantin (1779–1831), frate a doi ţari, unde limba română era predată oficial – nu neapărat, desigur, pentru intenţii strict culturale –, dacă nişte intelectuali români mai de vază încercau să dezvolte cunoaşterea realităţilor româneşti în restul Europei, unii dintre ei scriind chiar cu scopuri didactice lucrări spre folosul cunoaşterii limbii române de către francezi, aşa cum a fost cazul lui Vasile Alecsandri, alias V. Mircesco, cu a sa *Grammaire de la langue roumaine* din 1863, dacă apar tot atunci, ca baze teoretice şi instrumente practice de învăţământ, dicţionare bilingve *franco-române* – unde îi regăsim, de altfel, ca autori, în afară de J.-A. Vaillant în 1839, pe expatriaţii Raoul de Pontbriant (1862), Frédéric Damé (1893–1895) sau, mai târziu, în 1939, pe românul (!) Charles Drouhet (vezi Munteanu 1940, p. 11) –, dicţionare care vor circula mai întâi, pentru primele dintre ele, numai pe teritoriile româneşti[5], dacă, în sfârşit, sunt efectiv atestaţi numeroşi francezi (profesori, preceptori, învăţători, directori sau fondatori de „pensioane" franceze), nu numai la Academia Mihăileană sau la Sfântul Sava, ci chiar în România provincială de atunci, la Bacău, Bârlad, Botoşani, Craiova, Galaţi, Giurgiu, Piatra (Neamţ), Roman, Târgu Ocna, Putna etc., în Franţa, din contră, limba română, cu toată simpatia politico-culturală arătată de numeroase personalităţi emblematice, ca Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Edgar Quinet, Jules Michelet, rămânea complet marginalizată faţă de alte limbi străine şi lipsea cu desăvârşire nu numai din peisajul şcolar, ci şi din cel universitar. În treacăt, ne putem întreba dacă, de atunci, în trecerea timpului, cu toată dezvoltarea contactelor interumane şi internaţionale actuale, lucrurile s-au schimbat destul de mult până astăzi...

1.3. Chiar dacă nu avem suficiente date, şi mai ales sigure, referitoare la primele încercări reale de predare a limbii române în Franţa acelor vremuri, încercări care, putem crede, n-au lăsat urme durabile, totuşi se pare că această preocupare culturală va fi fost vizibilă prin anii 1860, mai întâi prin strădaniile unui lingvist şi istoric devenit secretar al lui Carol I, Émile Picot (1844–1918). Odată întors în Franţa, după o şedere oficială intermediară la Timişoara, É. Picot, ajutat şi de statura sa de fost reprezentant diplomatic francez în Regatul Român, va realiza în cadrul învăţământului superior parizian ceea ce istoria ar putea reţine ca *primele încercări reuşite* de difuzare a limbii şi culturii române într-un context instituţional francez.

De fapt, în 1875, şi trecem aici peste detalii, É. Picot va ţine la École Nationale des Langues Orientales Vivantes din Paris primele (după câte cunoaştem până acum) cursuri efective de română. Cert este că, tot în acel context, Émile Picot, devenit titular al catedrei propriu-zise de română creată în 1888 şi ales, între timp academician, în 1897 (vezi Bazin 1995, p. 992), va fi urmat în 1908 de un mare prieten al

[5] Despre contextualizarea şi rolul acestui tip de dicţionare, mai ales în legătură cu activitatea lui J.-A. Vaillant, vezi Bardy 2013.

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

românilor, anume de Mario Roques (1875–1961) – care va deveni şi el academician în 1937 –, titularizat pentru română în 1909 (*Sources*, p. CVIII). M. Roques va putea dezvolta câţiva ani mai târziu acest învăţământ şi în cadrul propriu-zis al Sorbonei, începând cu anul 1912. Dacă ţinem cont de faptul că actualul INALCO este o structură ce depinde mai puţin de cadrul universitar *stricto sensu*, cât mai degrabă de tangenţele cu Ministerul de Interne, atunci acel an 1912 poate fi considerat, pe bună dreptate, primul moment concret al unui învăţământ oficial de română într-o *facultate* franceză. Trebuie menţionat un fapt important, şi anume că guvernul român avusese o importantă contribuţie concretă la această înfiinţare, deoarece alocase fonduri în acest scop (Merlin 1931, p. 353). Neţinând cont de câteva întreruperi datorate unor circumstanţe vizând viaţa personală sau evenimentele politice, dintre care, desigur, cele două conflagraţii mondiale, se poate spune că predarea limbii române s-a realizat în această primă instituţie în mod aproape continuu, succesorii lui M. Roques, care îşi încheie profesoratul în 1937, fiind Jean Boutière (1898–1967) – fost membru al misiunii universitare franceze în România între 1920 şi 1922 şi, de asemenea, cunoscut provensalist –, în 1938, şi Alain Guillermou (1913–1998), în 1948. Acesta din urmă, cu un număr de studenţi destul de modest; şi vom aminti aici „butada" lui A. Guillermou care, la întrebări prea insistente dacă avea mulţi studenţi, răspundea că avea atâţia câţi erau necesari pentru o partidă de bridge! Un bridge mai îndelungat, fără îndoială, căci cursurile lui au durat aproape 30 de ani.

Oricum, utilitatea şi chiar necesitatea dezvoltării limbii române în alte zone universitare franceze fusese evidenţiată de câţiva intelectuali şi este simptomatic că, în 1925, o personalitate de talia lui Jérôme Carcopino (1881–1970), mare istoric, arheolog, dar şi înalt funcţionar, nu ezita să pledeze cu o deosebită forţă în această direcţie:

> „[…] va fi în interesul nu numai al arheologilor noştri, dar şi al tuturor învăţaţilor, al industriaşilor şi al negustorilor, *să cunoască limba română* […]. În interesul celor două popoare, pentru viitorul imediat şi îndepărtat al relaţiilor lor, o dublă sarcină se impune prezentei generaţii: *începerea răspândirii românei în Franţa* şi continuarea difuzării francezei în România [subl. n.]"[6].

Mai mult, adăuga viitorul academician,

> „Dacă nu putem deocamdată întrevedea *crearea unor cursuri de română în instituţiile noastre de învăţământ secundar*, pare în acelaşi timp uşor şi *indispensabil să fie mărită ponderea limbii şi a literaturii române în învăţământul nostru superior*, măcar făcându-le *obligatorii pentru toţi elevii care se specializează în studiul limbilor romanice* [subl. n.]"[7].

[6] „[...] il sera de l'intérêt, non seulement de nos archéologues, mais de tous nos savants, industriels et commerçants de savoir le roumain […]. Dans l'intérêt des deux peuples, pour l'avenir immédiat et lointain de leurs relations, une double tâche s'impose à la génération présente: commencer de répandre le roumain en France, poursuivre la diffusion du français en Roumanie" (Carcopino 1925, p. 240, *apud* Desfeuilles–Lassaigne 1937, p. 173 – trad. n.).

[7] „Si nous ne pouvons dès maintenant envisager la création de cours de roumain dans nos établissements secondaires, il paraît aussi facile qu'indispensable d'accroître la part de la langue et de la lit-

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

2. Aceste fraze, spre care se cuvine să se îndrepte şi astăzi meditaţia noastră, sunt, totodată, un fel de rezumare proiectivă a situaţiei în care încă se află predarea românei în Franţa. Evident, exagerez, dar nu foarte mult ! Mai ales dacă ţinem seama de dispariţia, în ultimii ani, a mai multor centre de la noi, unde româna era predată, chiar dacă tangenţial şi la nivel modest, şi de dispariţia unora dintre puţinele biblioteci de română aferente, ca, de pildă, aceea, bine înzestrată cum era, de la Clermont-Ferrand. În ce priveşte învăţământul secundar, oricum, din păcate, nu exagerez deloc.

În cadrul larg al universităţilor franceze, din informaţiile răzleţe pe care deocamdată le-am putut culege – nu avem încă nici în acest domeniu, din câte ştiu, o istorie amplă, fundamentată ştiinţific –, se pare că primele universităţi din provincie unde au existat o anumită stabilitate şi o oarecare vechime, în predarea românei au fost Montpellier, Aix-en-Provence şi, mai târziu, Strasbourg. Mă voi limita aici la primele două.

2.1. Despre începuturile exacte ale predării românei la Montpellier, în mod neaşteptat, avem unele informaţii, din fericire directe şi sigure, raportate minuţios de viitorul dramaturg Eugen Ionescu, aflat în faza tranzitorie de „Secretar de presă şi cultural pentru regiunea Marseille–Montpellier–Toulouse” pe lângă Legaţia română din Vichy. În câteva documente axate pe probleme culturale, mai ales într-un referat diplomatic pe care îl redactează la Vichy în data de 2 martie 1943, document păstrat astăzi în arhivele Ministerului Afacerilor Externe de la Bucureşti[8], aflăm că, în circumstanţele vitrege ale acestei Franţe tăiate în două, din epoca lui Pierre Laval, începutul primelor cursuri de română a fost pregătit în oraşul din sud făcând apel mai întâi numai la lectori români. Ei aveau să activeze pe lângă Catedra de limbi romanice. Primul dintre ei a fost instalat efectiv ca răspuns la un ansamblu de cerinţe făcute în favoarea deschiderii acestei specializări, venite direct de la autorităţile universitare superioare de la Montpellier, în frunte cu rectorul de atunci, profesorul hispanist Jean Sarrailh (1891–1964), şi cu decanul Augustin Fliche (1884–1951), arheolog şi istoric, mare catolic, amândoi în bune relaţii cu rectorul Universităţii din Bucureşti, fizicianul şi… fostul pilot de vânătoare pe frontul francez Horia Hulubei (1896–1972), dar şi prin mijlocirea influentă a lui Alphonse Dupront (1905–1990), fost director al Institutului Francez de Înalte Studii din Bucureşti[9].

Ca eveniment trăit nemijlocit de el însuşi, de care trebuia, de altfel, să se preocupe oficial, Eugen Ionescu este cât se poate de precis când relatează primul curs de română de la Montpellier:

> „[...] deschiderea cursului de limba română a avut loc la orele 16, în ziua de miercuri 24 februarie 1943, inaugurându-se totodată astfel Lectoratul de română al Facultăţii de Litere”.

térature roumaines dans notre enseignement supérieur, ne serait-ce qu’en les rendant obligatoires à tous les élèves qui se spécialisent dans l’étude des langues romanes (*ibidem*)”.

[8] Documentul, cu numărul 939, 1943, Secţia Documente Diplomatice, a fost publicat, cu alte câteva dări de seamă şi referate purtând semnătura lui Eugen Ionescu, de către Dumitru Hîncu (2006).

[9] *Ibidem*, document 575, 1942, datat 18 septembrie 1942.

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

Această lecţie inaugurală a fost rostită de noul lector, Eugen Tănase (1914–2006), proaspăt doctor în litere al facultăţii montpellieriene din ianuarie 1942, unul dintre cei patru studenţi români prezenţi acolo în acel an[10], „profesor titular de limba franceză în România" şi „om de acţiune" după părerea lui E. Ionescu. Rostită „în prezenţa decanului şi a unei asistenţe de vreo patruzeci de persoane", lecţia a avut ca temă *La langue roumaine, langue néolatine*, subiect care, după aprecierea viitorului dramaturg, „a fost tratat onorabil şi documentat". Sintetizând ideile emise de vorbitor, E. Ionescu mai preciza:

> „[...] arătând că marea majoritate a vocabularului limbii române este alcătuită din cuvinte slave, dl Tănase – întemeindu-se pe teoria circulaţiei cuvintelor a lui Hasdeu, referindu-se la cercetările d-lui profesor Sextil Puşcariu, din care a citat abundent – a conclus că, formele sintactice româneşti, verbele principale şi conjugările, marea majoritate a cuvintelor utilizate în vorbire şi în scris fiind latine, limba românească se integrează în unitatea limbilor neo-latine"[11].

În încheierea raportului său, Eugen Ionescu declara, cu intenţii mai largi:

> „[...] sunt […] de părere ca noii lectori să fie numiţi […] în alte centre universitare, utilizându-se studenţii români aflaţi încă în Franţa",

studenţi oricum puţini la număr atunci. Această tactică era propusă mai degrabă pentru că potenţialii lectori, mai clar sau mai vag desemnaţi, odată selectaţi în România ca să ocupe funcţii de predare în alte centre universitare franceze, în speţă la Nancy şi la Lyon, nu puteau veni din multiple motive. Cel pentru Lyon, de pildă[12], se lăsa aşteptat deja de mai mult de doi ani! Era însă, în paralel, un motiv mai puternic, politic, care pleda pentru instalarea altor „lectori", în conformitate cu unele sarcini încredinţate Legaţiei române de la Vichy, şi anume crearea pe teritoriul francez a unor centre regionale româneşti de propagandă, care să fie acceptate mai uşor. Citim, de fapt, în acelaşi raport, că

> „[...] ele pot fi realizate în cadrul firesc al lectoratelor de limba română, în jurul cărora se pot crea cercuri de studii române şi cicluri de conferinţe, biblioteci etc., ce nu ar mai avea aerul unor acţiuni de «propagandă» – cuvânt suspectat de francezi –, ci al unei cunoaşteri culturale obiective".

Alte vremuri… Oricum, la Montpellier, numărul săptămânal de ore de română, consacrate limbii şi literaturii, se limita la două, după cum acelaşi lector Eugen Tănase arăta într-un raport de activitate expediat autorităţilor româneşti în mai 1943 (Hîncu 2006)[13].

[10] *Ibidem*. Ceilalţi erau Sârbu, la medicină; Miron, la teologie şi la litere; Lambrino, la filozofie.

[11] *Ibidem*, document 939, 2 martie 1943. Eugen Ionescu mai adăoga: „Dl Tănase a citat sonetul *Veneţiei* de Eminescu, arătând că optzeci şi cinci la sută din cuvintele utilizate sunt latineşti, cinci la sută neologisme, iar zece la sută abia ne-latine. A arătat, de asemenea, că aceeaşi proporţie se întâlneşte în toate textele româneşti".

[12] Era vorba de N. N. Condeescu. Concursul pentru ocuparea postului de lector avusese loc în aprilie 1941, iar raportul lui Eugen Ionescu este din 2 martie 1943!

[13] Document 1079, 1943, datat Montpellier, 30 mai 1943.

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

Mulţi ani după el, urmau să funcţioneze, în sfârşit, în cadrul acestei Facultăţi de Litere, alături de alţi lectori, printre care poate fi amintit istoricul literar Maria Platon (n. 1924), câţiva românişti francezi, dintre care se detaşează în prim plan figura dialectologului Louis Michel (1913–1975) – decedat în condiţii curioase la Bucureşti într-un accident de circulaţie în timpul unui sejur legat de conferirea titlului de Doctor Honoris Causa –, şi apoi, aceea a lui Jacques Bouët, cunoscut şi ca etnomuzicolog, a cărui activitate didactică s-a încheiat acum câţiva ani[14].

2.2. În Provenţa lui Giono şi a lui Cézanne, la Aix-en-Provence – acum *Aix-Marseille Université* –, dacă, în absenţa documentelor, ne încredem în ceea ce aş numi tradiţia orală locală, primele cursuri universitare au început în anii 1960. Erau cursuri cu totul marginale, şi ele de numai două ore pe săptămână, care se desfăşurau, în lipsa altor posibilităţi, în cadrul Catedrei de franceză (acea disciplină pe care francezii o numesc „Lettres Modernes"). Aceste cursuri de limbă au putut fiinţa doar trei sau patru ani. La sfârşitul anilor '60, odată cu semnarea unei noi înfrăţiri („jumelage") între Universitatea din Bucureşti şi cea din Provence, ele au fost reluate prin trimiterea unor lectori din România. În 1970, o *chargée de cours* preexistentă, Ilinca Ionescu-Barthouil, recrutată local, a fost, astfel, brutal îndepărtată – Domnia Sa, despre care mă bucur să pot spune, ca autor al acestor rânduri, că a fost primul meu profesor de limba română, urma să activeze mai târziu, tot pentru predarea limbii române, la antena universitară din Avignon – de un dialectolog trimis de la Bucureşti, Valeriu Rusu (decedat în 2008), care, părăsind definitiv România, în cele din urmă, a fost făcut conferenţiar asociat mai mulţi ani, până la titularizarea sa către 1980. E perioada când s-a asigurat o oarecare stabilitate administrativă în existenţa acestei discipline, cu toate că, timp îndelungat, nu a fost vorba de un departament separat, româna fiind dependentă de alte departamente administrative, între care, la un moment dat, cel de italiană. Cursurile, mai mult de iniţiere în limbă, cu crâmpeie de literatură, erau numai opţionale, neputându-i duce pe studenţii interesaţi decât până la un simplu „Diplôme d'Université", binecunoscutul „D.U.", cu valoare mai mult locală, nu şi naţională. Situaţia dată, fără un parcurs întreg de română, fără unul de licenţă, s-a permanentizat; mulţi ani la rând, cadre didactice din România au venit ca lectori, de regulă, pentru doi sau trei ani. Unii au cunoscut condiţii dificile – inclusiv în ce privea salariul şi locuinţa –, nu numai datorită situaţiei politico-economice din România, dar şi sub efectul unor deficienţe locale. Printre lectorii care au acţionat pozitiv, în afara lui Ghiţă Florea (Bucureşti), care a stat numai un an, îi putem aminti, cronologic, pe Ilie Dan (Iaşi, 1975–1978), filolog şi poet dispărut în 2014, sau, mai ales, pe amabilul Florin Mihăilescu (Bucureşti, 1979–1985), critic şi istoric literar de renume – care a şi îndeplinit funcţii într-un minister în urma evenimentelor din 1989 –, sau pe meticulosul Constantin Dominte (Bucureşti), lingvist şi totodată distins esperantist, dispărut prea devreme, în 2006. Printre ei, o activitate mai susţinută şi rodnică a avut-o şi o are azi, în condiţii, desigur, mai prielnice şi deschise, lingvistul Ştefan Gencărău, venit de la Uni-

[14] Alte informaţii, directe (autorul fiind fiul Dnei Maria Platon), despre lectorii români de la Montpellier în Platon 2010, *passim*; vezi mai ales p. 104, notele 18–19.

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

versitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca – universitatea unde a funcţionat, mai demult, semnatarul acestor rânduri, care a reuşit, mai apoi, să creeze premisele unui acord interuniversitar Aix-Marseille–Cluj. Dumnealui a fost primul, dintre toţi lectorii, care a putut, dar mai ales a ştiut să folosească din plin şi să depăşească structurile existente, fiind sosit într-o fază de limpezire şi stabilizare (definitivă, să sperăm) a studiilor de română la Aix-en-Provence, această disciplină fiind integrată într-un departament unde îi este asigurată vizibilitatea şi prin propria denumire oficială: „Departament de Lingvistică Comparată a Limbilor Romanice şi de Română”, entitate de sine stătătoare, eliberată, aşadar, de orice tutelă a altei limbi, chiar şi romanică, o independenţă foarte rar întâlnită în cazul românei, şi nu numai în Franţa.

În structura actuală, modesta diplomă locală „D.U.”, menţionată mai sus şi, de altfel, încă existentă, slabă şi unică răsplată a celor ce îşi investeau timpul în studierea limbii române, a fost concurată şi depăşită în ultimii ani prin înfiinţarea unei trepte şi a unei diplome cu demnitate reală, recunoscută oriunde în Franţa şi în lume: crearea nivelului de Licenţă şi, prin urmare, a dreptului de a acorda absolvenţilor de română o „Diplomă naţională, de stat”. După lupte duse împotriva unor inerţii de lungă durată, cu istovitoare confruntări administrative, cu dosare nesfârşite şi, evident, cu eforturi la fel de lungi împotriva unor invidii intestine, un efort de cursă lungă a adus aşadar semnatarului acestor rânduri – sosit în 1990 – satisfacţia de a obţine avizul elogios al ministerului francez de resort. Este în prezent *singura Licenţă de română* care există în *universităţile din Franţa*, iar actul consfinţeşte, din 2008, existenţa singurului parcurs universitar francez complet de nivel licenţă, masterat şi doctorat pentru limba română.

Neexistând însă cursuri de română în sistemul şcolar preuniversitar, această ofertă academică de specializare din Aix-en-Provence, unde se înscriu nu numai români stabiliţi de mai puţină sau de mai multă vreme în Franţa, ci şi mulţi francezi sau străini, inclusiv studenţi Erasmus, implică desfăşurarea unor eforturi progresive, adaptate intereselor destinatarilor. În primii trei ani, ţinta de atins este nivelul C2, prag pentru cei doi ani următori de *Master, M1* şi *M2* de română, în conformitate cu sistemul Bologna, şi, desigur, condiţie pentru asumarea ulterioară a unei teme de cercetare de demnitate doctorală pe o durată, devenită acum obişnuită, de trei ani. Nu avem deocamdată masterate zise *profesionalizante,* cel actual, oricum important, fiind denumit „Master de cercetare” (*Master recherche*). Fără să pot înşira aici toată organizarea internă a acestor ani de studii, voi aminti că, desigur, accentul e pus nu numai pe specializarea lingvistică – incluzând şi ore de lingvistică comparată a limbilor romanice –, ci şi, în egală măsură, pe istorie, literatură, cultură şi civilizaţie, cu insistenţă deosebită pentru secolele XVIII–XXI.

Îmi rămâne să spun câte ceva despre doctoratele noastre actuale de română. Fără a intra în alte detalii descriptive – presupuse deja, în sensul că şi aici respectăm criteriile „Bologna” –, mă voi limita, ca ilustrare a paletei relativ largi de orientări accesibile doctoranzilor, la câteva exemple de titluri de teze de doctorat, alese dintre cele pe care, efectiv susţinute, am avut plăcerea să le conduc începând cu

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

anul 2000: *Le proverbe, forme de sagesse populaire? Images de soi et images d'Autrui dans les proverbes roumains aujourd'hui, Aspects du franco-roumanisme culturel et linguistique à la lumière des documents juridico-administratifs des pays roumains (1828–1848)* şi *Théâtre et vision théâtrale dans l'œuvre de Mircea Eliade*[15]. Ceea ce ar putea părea la prima vedere un fel de eclectism este însă o înşiruire de deschideri, de o utilitate aparte pentru cunoaşterea şi vizibilitatea realităţilor culturale româneşti în Franţa.

Dacă a trecut vremea când esenţa predării limbii române se mărginea a fi, şi la Aix-en-Provence, ceea ce a rămas în multe alte centre universitare, anume o simplă „unité de valeur" sau „unité d'enseignement", folosită vag pentru completarea eventuală a altor diplome, nu trebuie trecut sub tăcere faptul că, în contexte de concurenţă generalizată şi nu întotdeauna corectă, se impune o permanentă vigilenţă: a asigura perenizarea parcursului complet de română este esenţial. Viitorul studiilor româneşti în Franţa atârnă şi de aceasta. Să spunem lucrurilor pe nume: în mod global, această disciplină, indiferent de nivel, din fel şi fel de motive şi mai ales pretexte, rămâne ameninţată în Franţa, inclusiv, se pare, la Aix-en-Provence. Trebuie, aşadar, ca existenţa studiilor de română în ţara noastră să fie susţinută neapărat şi pe plan politic, să existe o voinţă oficială clară şi clar afirmată bilateral. Exprimăm, totodată, o constatare care ia o amploare din ce în ce mai mare, şi anume că reintroducerea acestei discipline în toate centrele franceze de unde a fost eliminată în ultimii ani e necesară. Astfel, se va putea rezolva și asimetria anormală care, în pofida unor eforturi meritorii desfăşurate, de pildă, de Institutul Limbii Române, se adânceşte între cele două ţări din acest punct de vedere.

A venit, fără îndoială, momentul ca studiile de română în Franţa să iasă dintr-o copilărie care a durat prea mult. Suntem sau nu suntem toţi în Europa?

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Bardy 2005 = Gilles Bardy, *Antoine-Louis de Grammont, un Français agent russe dans les Principautés roumaines au XIXe siècle*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2005.

Bardy 2013 = Gilles Bardy, *Câteva sugestii de studii terminologice despre români şi spaţiul lor geografic şi istoric în lexicul francezului Jean-Alexandre Vaillant*, în „Studii de ştiinţă şi cultură" (Arad), IX, 2013, nr. 3, p. 9–13.

Bazin 1995 = Louis Bazin, *L'École des Langues orientales et l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (1795–1995)*, în „Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" (Paris), CXXXIX, 1995, nr. 4, p. 983–996.

Carcopino 1925 = Jérôme Carcopino, în „La Vie" (Paris), 15 juillet 1925, p. 239–241 (*apud* Desfeuilles–Lassaigne 1937).

Cochelet 1843 = Adrien-Louis Cochelet, *Extrait d'un journal de voyage fait en 1834 et en 1835 par M. Cochelet, ancien agent et consul général de France, en Valachie et en Moldavie, pour servir à l'histoire de ces deux principautés*, în „Bulletin de la Société de Géographie" (Paris), 2e série, XIX, 1843, p. 249–274.

[15] Respectiv: în 2002 (doctoranda prof. Carmen Mihai); în 2012 – în cotutelă cu profesorul Mircea Braga, Universitatea „18 decembrie 1918" din Alba Iulia (doctoranda asistent univ. Aura-Celestina Cibian); în 2009 (doctoranda prof. Maria Claudia Buftea-Chircu).

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)

Desfeuilles–Lassaigne 1937 = Paul Desfeuilles, Jacques Lassaigne, *Les Français et la Roumanie*, Imprimeria Naţională, Bucarest, 1937.
Girardin 1852 = Saint-Marc Girardin, *Souvenirs de voyages et études*, vol. I, Amyot, Paris, 1852.
Hîncu 2006 = Dumitru Hîncu, *Eugen Ionescu la Vichy*, în „România literară", XXXIX, 2006, nr. 37, p. 16–17.
Merlin 1931 = Alfred Merlin, *Notice sur la vie et les travaux de M. Mario Roques*, în *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Paris, 1931, p. 349–358.
Munteanu 1940 = Basil Munteanu, *Charles Drouhet*, în *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet par ses amis, ses collègues et ses anciens élèves à l'occasion du XXXe anniversaire de son enseignement à l'Université*, Impr. „Bucovina" I. E. Torouţiu, Bucarest, 1940.
Platon 2010 = Alexandru-Florin Platon, *En deçà et au-delà du rideau de fer: les professeurs de l'Université de Iaşi dans les Universités françaises au temps du communisme (années 1960–1970)*, în Yves Denéchère, Marie-Bénédicte Vincent, *Vivre et construire l'Europe à l'échelle territoriale de 1945 à nos jours*, P.I.E. Peter Lang, Bruxelles, 2010, pp. 99–114 (Euroclio. Études et Documents, 53).
Sources = *Sources de l'histoire de la Section des Sciences historiques et philologiques de l'École Pratique des Hautes Études* (2006), în *École Pratique des Hautes Études. Section des sciences historiques et philologiques*. Livret-Annuaire 20, 2004–2005, 2006, p. 61–111 (Paris, Archives Nationales, EPHE, cota F/17/13612).

L'ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE ROUMAINE EN FRANCE. FRAGMENTS D'HISTOIRE
(*Résumé*)

Si la situation de l'enseignement du français en Roumanie, qui plonge ses racines dans une histoire déjà ancienne, a retenu l'attention des chercheurs, il n'en va pas ainsi pour celui du roumain en France, bien moins ancien et trop peu étudié. Après un panorama historique des premiers temps de cet enseignement dans le contexte universitaire français, plus spécialement à Paris, Montpellier – où interfère une facette d'Eugène Ionesco – et Aix-en-Provence, l'accent est mis sur la situation de cette dernière ville où un parcours complet de roumain, unique dans l'université française, a été finalisé en 2008.

Cuvinte-titlu: *limba română, istoria învăţamântului, predarea românei, receptarea românei la universităţi franceze, Paris, Montpellier, Aix-en-Provence.*
Mots-clés: *langue roumaine, histoire de l'enseignement, enseignement du roumain, réception du roumain dans des universités françaises, Paris, Montpellier, Aix-en-Provence*.

Aix-Marseille Université
Aix-en-Provence, 29, avenue Robert-Schuman
France
gilbardy@yahoo.com

BDD-V424 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:50:20 UTC)